

AZ IDŐFELETTI SZÉCHÉNYI

Szerző a Nemzeti Casino 1937. febr. 7.-én tartott lakomáján mondotta el alábbi beszédét. Külön öröm és megtiszteltetés számunkra, hogy közlésre a Hítelnek küldötte meg.

Különös helyrajza van a szellemi világnak; megtörténik, hogyha valakihez százados multba *visszatérünk*, ezzel *előbbre* haladunk. A Széchenyihez való visszatérés mindig egy lépés — *előre*.

Ennek az oka bizonyára nem mibennünk, hanem Széchenyi-ben rejlik. Széchenyi-ben sok az időfelettség — hiszen ez az igazi nagyság mértéke. Neki megvan az a különös sajátsága, hogy örök utitársunk legyen s minden idők minden magyarja számára mondjon valami olyat, ami az élet lényegébe vág. Ma már tudjuk, hogy nem jól ismeri Széchenyit az, aki benne valami szakemberi nagyságot lát, például politikust, nemzetgazdászt vagy társadalomnevelőt. Ilyen munkái összeolvadnak, kimélyülnek, átalakulnak. Nem volt vérbeli politikus, mert soha párthoz nem tartozott s mikor egy ország ünnepelte, akkor is egyedül állt; viszont mikor magányos vadként keringett szűk döblingi szobájában: ő volt a legnagyobb magyar politikai tényező, egyedül is egy félelmes párt. Mint nemzetgazdász tulajdonképpen erkölcsi erőkkkel igyekezett megtölteni a termelés, fogyasztás, közvetítés és elosztás szabályait s azt hirdette, nem jó hazafi, aki nem jó gazda, de megint jó gazda csak művelt és becsületes ember lehet. Mint társadalomnevelő egy csomó szakgatott és rendszertelennek látszó ötlettel — amint ő egyszer felsorolta, helyesb ekével, lóherével, jobb vendéglővel, versenyfutással, tudós társasággal, új magyar dictionariummal — egy olyan rendszeres és gyökeres szellemi átalakítást indított meg, amilyen csak kettő volt ezer esztendő alatt: egyik Szent István korában, másik az új kor kezdetén. Ő a magyar életnek nem egy adott kérdését oldotta meg, mint Martinuzzi vagy Deák Ferenc, nem egyik ágtevékenységét fejlesztette, mint Verbőczy, nem részideákat testesített meg, mint Arany a költészetben, Liszt a zenében, hanem magához a nemzeti lélek substantiájához nyult s a magyar embernek egy másfajta típusát akarta kitermelni. Ma azt mondanók, hogy szellem-erkölcsi magyar eugénikára vállalkozott. Olyan valamit kísérelt meg ezelőtt száz esztendővel, ami csak ma sikerül nagy diktátoroknak; új világot akart Magyarországon teremteni, egy új embertípus által; de nem erőszakkal, hanem ihletéssel. Semmi sem bizonyítja ezt jobban, mintha száz esztendő távolából összemérjük legnagyobb ellenfelével, akkor győzelmes versenytársával: Kossuth Lajossal. Ha hirtelen megváltozik a mult század negyvenes éveinek világa s Kossuth egy washingtoni demokráciában találja magát, egyszerűen elakad ajakán a szó s ha nincs kamarilla, nincs Metternich, nincs feudális Magyarország: nincs mondanivalója. De Széchenyi éppen olyan

tevékeny lelkesítő és újító lett volna, ha Franklinék mellé állva, Észak-Amerika polgára lesz, mint így. Az utódállamok területén élő magyarságnak Kossuth Lajos ma nem sok újat tud mondani, mert ismételnie kellene azt a szabadelvű és demokrata ideológiát, amely bokréta-ünnepét a Páris-környéki béke alkotásában ünnepelte. Viszont a transzylvániai magyarság újra meg újra Széchényihez fordul és az ő írásaiból, mint Sybilla-könyvekből, próbálja kibetűzni sorsát. Jaj, hogy csak most tért ide, az utolsó könyvhöz, az utolsó órában! — Mindebből bátran következtethetjük, hogy Széchényi igéi nemcsak külső sorsunkat, adott helyzetünket érintik, hanem létünkbe vágnak bele, existenciánk fonódik velük össze, életünk értelmét derítik fel és életminőségünket döntik el.

Ebből az is következik, hogy igazán csak most aktuális Széchényi. A próféta mindig akkor a legnélkülözhetetlenebb, mikor leginkább elesett a népe. A magyar ma sokkal nehezebb helyzetben van, mint volt az ő idejében. Akkor egy nagy birodalomnak volt elmaradt és eléggé nem értékelt alkotórésze, de léte biztosítva volt s előtte nagy lehetőségek állottak. Ma a magyarság három létformában él s mindeniknek megvan a maga egyéni tragikuma. Egyik a diaspora-magyarság, amely szétszórtan él az öt világrész embervadonban, gyáarak, bányák, sáncok vérszívó poklaiban, mint a legkeményebb és legolcsóbb emberhús, a civilizáció sátáni lakomáján. Majdnem egy millió magyar az a sok parányi nyitott hajszálér, amelynek kapuján a nagyvilág homoktengerében elvész a drága magyar vér. Másik része a *kisebbségi* magyarság. Három millió magyarra rászakadt a világtörténelem s most nagy-szerű emlékeikben élnek fájdalmas és árnyékszerű életet. Ez a magyar Hades. S végül itt van a törzs, amelynek megvan a teljes szabadsága, de életfeltételei nem az ő hatalmában állanak s ha alkotmányában független is, sorsa nála ezerszer nagyobb történelmi erők függvénye lett. Ez a fokozott veszedelem fokozottabbá tenné Széchényi próféciájának tragikus hevét. Gondoljuk el, micsoda erővel kiáltaná vészjeleit, fenyegetéseit és biztatásait a mai világhelyzetben az a Széchényi, aki 1849-ben egy aránylag sokkal kisebb sorsfordulat súlya alatt összeroppant, hogy e prófétai ténnyel nemzete bukását jóslat-szerűen kiabrázolja, mint ahogy némely drága, babonás tükör el-törik, mielőtt gazdája meghal.

Széchényi ma ismételné magát és mégis újat mondana. Tanításaiból közvetlen igazságként kivillanna az, ami akkor még sejtetem volt s villámfényes csattanással állana elénk az új élet-parancs. Akkor nem értettük, de ma megértenénk, mert megtanított rá a sorsunk.

Ez az életparancs azt hangsúlyozná, hogy a magyarság egy *lelki valóság*, *corpus spirituale*, amelynek minden tagja egyformán drága s csak együtt, a maga egészében tartható fenn. Diaspora, kisebbségi és nemzeti magyarság együtt áll és együtt esik. De ez a magyarság nem politikai összefüggést mutat, egységét nem is a vér, a faj biztosítja, lényege egy merőben lelki valóság.

Ehhez a lelki testhez az Árpádházi szent és hős királyok éppúgy hozzátartoznak, mint a hortobágyi öreg bojtárok, Rákóczi Ferenc a barokk-fejedelem éppúgy, mint a kis proletár gyerek, a színmagyar Arany János éppúgy, mint a horvát eredetű Zrinyi, a szláv vérű Petőfi s a német ősöktől származó Liszt Ferenc vagy Semmelweis.

Ha a magyarság lelki tényező, lényege egy *műveltség*. Ennek a műveltségnek megvan a maga etnikai eredete. Nem folyó az, amelyik nem áldja önön forrását, nem műveltség az, amely elfeledkezik a vonalnak, színeknek, meséknek és daloknak áldott méhéről, a nép lelkéről és alkotásairól. De ez a műveltség történelem, egy csomó dicsőséges és még több szomorú eseménynek, vereségnek és győzelmeknek állandó emlékkészlete, amelyet magával kell hordoznia mindenkinek, aki élő tagja akar lenni a magyarság szellemi testének. Még ezenfelül bizonyos gondolkodásmód, új magatartás, közerkölcs, lovagiasság, hallgatagság, hűség és a ki nem tört tűzhányók virágokat és édesbort termő heve. Valami olyan közös vonás, hogy a magyar paraszt emlékeztessen a magyar úrra, a magyar úr nobilitására; a magyar úr juttassa eszünkbe a magyar paraszt szótalan bátorságát, keménységét, acélos testét és lelkét, mint a solitaire a gyémántkavicsot. Költőkben és művészekben legyen valami a magyar katonák kockajátzó virtusából s a magyar katona lelke mélyén hordozza magában az örök magyar poétát, aki a halál orcája előtt is virágot tesz a kalapjára. Ebben a magyar lelkületben részt vehet a diaspora, a kisebbségi és a törzsökös magyar. Hozzátartozhatik az itt lakó nemzetiség fia, aki tán még magyarul sem tud és kiszakadhat belőle, aki csak magyarul tud, ha idegen a lelke.

Még tovább menne Széchényi. Elmondaná azt, hogy ez a magyar lélek csak a magyar sors formájában él.

Széchényi az örök magyar sorsmagyarázó. Ő látta meg először, ha nem is mondotta ezzel a szóval, hogy magyarnak lenni annyi, mint sorsot vállalni. Turáni lovasnép idevetődik a Kárpátok medencéjébe és megáll kelet és nyugat határán, világbirodalmak mérkőzése pontjánál. Itt játszódtott le a nyugati és bizánci kereszténység roppant küzdelme. Utána 400 éven át itt vívta döntő csatáit az európai keresztyén művelődés halálos ellenségével, az iszlámmal. A XIX. század közepére szláv és germán erők feszültségi öve lett s érezni lehet, hogy ma már két roppant energiájú világnezetnek, két politikai világvallásnak ütközőpontja.

Itt állott meg a magyar ezer esztendőn keresztül. Virágos kerteket és templomokat épített vulkánok oldalára, szántott-vetett lávafolyamok partján. Ezer esztendő alatt nem volt háromszor olyan negyven esztendeje, hogy egzisztenciáját kockára ne kellett volna tennie. Más nép küzdött azért, hogy művelt legyen, gazdag legyen, új birodalmat hódítson, elvesztett régiekért bosszút álljon: mi mindig azért harcoltunk, hogy *éljünk*. Mi naponként kockára tettük és naponként nyertük meg az életet.

Ez teszi érthetővé a magyar lélek alaphangulatát. Mindig idegen és mindig árva, akit igazán sohasem ismernek és aki maga

is mindig idegenkedő. Különös ösztönrel minden pillanatban nyugat mellé áll, pedig az adott helyzet érdeke mindig az ellenkezőt javasolta volna. Ezért jellemzi a magyar lelket a halállal való járték, a könnyelműségnek és vakmerőségnek, önfeláldozásnak és hányavetiségnek ösztönös hősiességgé való olvadása.

Egy romantikus költő, amikor arról beszélt, hogy az ég egy kincset ad minden hazának s a nemzet híven őrzi birtokát, azt kérdezte, hogy mit adott az Ég a magyarnak ilyen örökrészül? Erre mondotta azt a nagy ígét: tiéd hazám egy szentelt fájdalom!

Ne felejtjük el, hogy Széchenyi István ennek a szent fájdalomnak volt legnagyobb hősi halottja.

De épen abban, hogy a magyar élet mindig kockázat, jelentkezik az is, hogy a magyar élet mindig *csoda*. Isten csodája, hogy még áll hazánk, kiáltott fel Petőfi, s nem magyar az, aki e szüntelenül megismétlődő csoda örömében és áhitatában nem osztozik. Ezért a magyarsághoz bizonyos vallásos minősülés kell, Amor Fati, amely igent mond a minket magyarokká rendelő örök Akaratra.

És Széchenyi még egy tanítását hangoztatná ma. Azt a tanítását, hogy a magyarság *küldetés*. Széchenyi volt az, aki ezen a földön legtisztábban meglátta a magyar öncélúságot; ő beszélt először magasrendű nemzeti misszióról. Mátyás, Zrinyi, Bethlen Gábor egy-egy *feladatot* látott, Széchenyi látott *missziót*.

Széchenyi érezte, hogy a nemzeti öncélúság formális kategória. A nemzet nem azért él, hogy legyen, hanem hogy méltó legyen élnie. Egy nemzet nem azért él, hogy hibái, döreségei, hazugságai és bűnei számára oltárokat építsen, palotákat emeljen, hadsereget tartson, költőket és történetírókat fizessen. Egy nemzet azért él, hogy a legmagasabbrendű emberi eszményeket és értékeket nemzeti génuszának mintáiban valósítsa meg. A nemzet léte és küldetése nemcsak „Schöpfungsgedanke”, hanem „Erlösungsgedanke” is.

Igy állítja eléink Széchenyi nemzeti küldetésünk hármasszövegét. Első az a történelmi hivatásunk, hogy itt a Dunamedencében közvetítő, kiegyenlítő és összetartó erő legyünk. Második az az egzisztenciális küldetésünk, hogy hozzuk felszínre minden rejtelmes erőnket s nemzeti egyéniségünk és nemzeti műveltségünk nagy történelmi alkotásával fokozzuk az emberiségnek erkölcsi és szellemi tökéjét. Mindez azonban csak akkor történhet meg, ha egyesekül és nemzetül is Isten kezéből vesszük a megbízatást. Ő előtte végezzük szolgálatunkat s neki számolunk be mindarról, amit megtettünk és elmulasztottunk. Ez a mi erkölcsi misszióink. Széchenyi látása szerint a nemzeti lét a keresztyén hit legmélyebb gyökereivel fonódik össze s teljes világosságot a szuverén Isten orcája előtt nyer. Az időfeletti Széchenyi egy személyünket kereső hívás az örökkévalóságból hozzánk, azaz a mindenkori magyarokhoz.

DR. RAVASZ LÁSZLÓ.